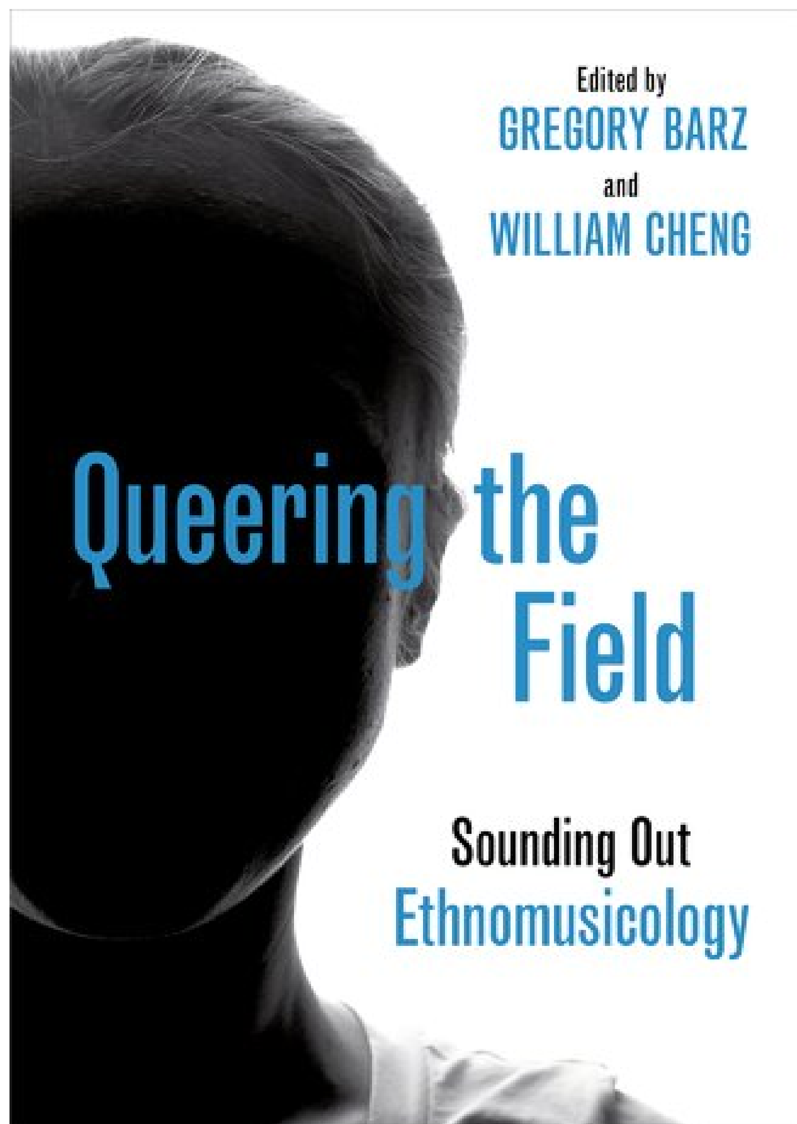
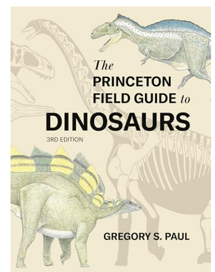

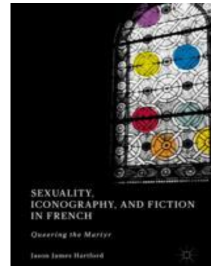
Edited by
GREGORY BARZ
and
WILLIAM CHENG
Queering the Field
Sounding Out
Ethnomusicology

The Princeton Field Guide to Dinosaurs Third Edition (Princeton Field Guides, 69) Paul

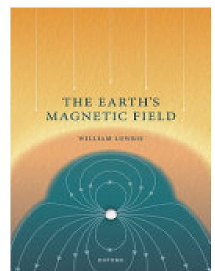
https://ebookmass.com/product/the-princeton-field-guide-to-dinosaurs-third-edition-princeton-field-guides-69-paul/

Sexuality, Iconography, and Fiction in French: Queering the Martyr 1st Edition Jason James Hartford

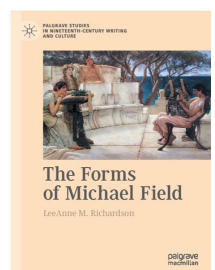
https://ebookmass.com/product/sexuality-iconography-and-fiction-in-french-queering-the-martyr-1st-edition-jason-james-hartford/

The Earth's Magnetic Field William Lowrie

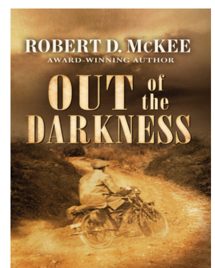
https://ebookmass.com/product/the-earths-magnetic-field-william-lowrie/

The Forms of Michael Field Palgrave

https://ebookmass.com/product/the-forms-of-michael-field-palgrave/

Out of the Darkness Mckee

https://ebookmass.com/product/out-of-the-darkness-mckee/

Edited by
GREGORY BARZ
and
WILLIAM CHENG

Queering the Field

Sounding Out Ethnomusicology

Queering the Field

Queering the Field

Sounding Out Ethnomusicology

Edited by

GREGORY BARZ AND WILLIAM CHENG

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford University Press is a department of the University of Oxford. It furthers the University's objective of excellence in research, scholarship, and education by publishing worldwide. Oxford is a registered trade mark of Oxford University Press in the UK and certain other countries.

Published in the United States of America by Oxford University Press
198 Madison Avenue, New York, NY 10016, United States of America.

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data
Names: Barz, Gregory F., 1960– | Cheng, William, 1985–
Title: Queering the field : sounding out ethnomusicology /
edited by Gregory Barz and William Cheng.
Description: New York, NY : Oxford University Press, [2019] |
Includes bibliographical references and index.
Identifiers: LCCN 2019005239 | ISBN 9780190458027 (cloth) |
ISBN 9780190458034 (pbk.) | ISBN 9780190458065 (oxford scholarship online)
Subjects: LCSH: Ethnomusicology. | Homosexuality and music. |
Gender identity in music.
Classification: LCC ML3798 .Q43 2019 | DDC 780.89—dc23
LC record available at https://lccn.loc.gov/2019005239

1 3 5 7 9 8 6 4 2

Paperback printed by Marquis, Canada
Hardback printed by Bridgeport National Bindery, Inc., United States of America

To all silent [silenced] queer voices in our academic discipline—historic and present. It is our hope that within these pages there might be hope for sounding out ethnomusicology.

Contents

Acknowledgments

We would like to thank Suzanne Ryan Melamed for her marvelous and patient shepherding of this volume from beginning to end; Marcus Pyle and Joseph Matson for expertly copy editing the manuscript; Chet Humphries for providing substantial assistance with the bibliography; and Dylan Kistler for helping compile the index. We are also grateful to those who lent the intellectual, emotional, and moral support that made this book possible, including Tomie Hahn, Deborah Wong, Kay Shelemay, and especially Wil Melchor-Barz and Chris Schepici. While *Queering the Field* is in many ways a collective labor of love, it is nevertheless populated with the talent and voices of many strong, passionate individuals. For all who have been our stewards . . . *thank you.*

About the Authors

Kathryn Alexander is an ethnomusicologist specializing in the intersections of music, dance, gender, and sexuality. She is an Assistant Professor in the Honors College at the University of Arizona, where she develops and teaches interdisciplinary general education curricula from an ethnomusicological perspective. Her current research examines the embodied and social practices that frame lesbian, gay, bisexual, transgender, and queer (LGBTQ) country western dance and rodeo culture in the United States. In previous research, she applied online ethnographic methods to the practice of historical ethnomusicology and articulated the formation of ethnic whiteness and heterosexuality in Cape Breton's traditional Scottish social dance communities. Her research has been published in *MUSICultures* and the *Yearbook for Traditional Music*.

Gregory Barz is Director of the School of Music at Boston University where he serves as Professor of Ethnomusicology. He is currently the president of the Society for Ethnomusicology, and he currently conducts research of drag performance in Tel Aviv, Israel. He was formerly the Alexander Heard Distinguished Professor at Vanderbilt University. His latest book is a co-edited volume titled *The Culture of AIDS in Africa: Hope and Healing in Music and the Arts* (Oxford University Press). His monograph *Singing for Life: HIV/AIDS and Music in Uganda* (Routledge) applies the central tenets of medical ethnomusicology to a study of HIV prevention in East Africa. His book *Music in East Africa: Experiencing Music, Expressing Culture* was also published by Oxford University Press. He is co-editor of two editions of *Shadows in the Field: New Perspectives for Fieldwork in Ethnomusicology* (Oxford) and *Mashindano! Competitive Music Performance in East Africa* (Dar es Salaam: Mkuki na Nyota). He has produced four compact discs and a documentary film and received a Grammy Award nomination in the Best Traditional World Music category for his Smithsonian Folkways CD, *Singing for Life: Songs of Hope, Healing, and HIV/AIDS in Uganda*.

Alexander M. Cannon is an ethnomusicologist specializing in the music of contemporary southern Vietnam and works as Lecturer in Music at the University of Birmingham (United Kingdom). He holds a BA in music and mathematical economics from Pomona College and an MA and PhD from the University of Michigan, where he wrote a dissertation on the changing practices of a genre

of traditional music called *đờn ca tài tử* under the guidance of Joseph Lam. He has published several articles on southern Vietnamese traditional music, charisma, and creativity studies in the *Journal of Vietnamese Studies, Asian Music, Ethnomusicology Forum*, and *Ethnomusicology*. He currently serves as Book Reviews Editor of the *Yearbook for Traditional Music* and as Secretary on the Board of Directors of the Society for Asian Music.

Christi-Anne Castro is an Associate Professor of ethnomusicology in the Musicology Department of the University of Michigan, Ann Arbor as well as the director of the Center for Southeast Asian Studies. She received her BA from Yale University and her PhD in ethnomusicology from the University of California, Los Angeles. Her book, *Musical Renderings of the Philippine Nation*, was released in 2011 by Oxford University Press and won the 2012 Global Filipino Literary Award for Nonfiction. She is co-editor of the journal *Music and Politics* and on the editorial board of the journal *Asian Music*. She teaches courses on music, gender, and sexuality, music and the body, and music and community.

William Cheng teaches at Dartmouth College. He is the author of *Sound Play: Video Games and the Musical Imagination* (Oxford, 2014), *Just Vibrations: The Purpose of Sounding Good* (Michigan, 2016), and *Loving Music Till It Hurts* (Oxford, 2019).

Amber R. Clifford-Napoleone (she/her/hers) is Professor of Anthropology and Director of the McClure Archives and University Museum at the University of Central Missouri, Warrensburg. She holds BA and MA degrees in history, an MS degree in museum science, and a PhD in American Studies from the University of Kansas. She is the author of two books: *Queerness in Heavy Metal* (Routledge, 2015) and *Queering Kansas City Jazz* (Nebraska, 2018). Dr. Clifford-Napoleone is one of the founders of the International Society of Metal Music Studies (ISMMS), and a contributor to the nascent field of metal music studies. As a cultural anthropologist with specializations in material culture and ethnographic methods, Dr. Clifford-Napoleone also specializes in gender, sexuality, and material culture with a focus on textiles. She resides in Missouri with her wife, their dogs, and a large collection of doom metal.

Aileen Dillane is an ethnomusicologist based in the Irish World Academy at the University of Limerick where she currently directs the MA program in Irish Music Studies and teaches in the Ethnomusicology MA and Performing Arts BA programs. Her research interests include local/global Irish musics, protest music, popular music heritages, and urban soundscapes. Aileen is currently writing a

monograph on Irish American music, extending her doctoral research at the University of Chicago, where she was a Fulbright scholar and Century Fellow. Co-founder and co-director of the *Popular Music, Popular Culture* research cluster at the University of Limerick, Aileen has co-edited five books to date, including *Songs of Social Protest: International Perspectives* (Rowman & Littlefield, 2018) and *David Bowie: Critical Perspectives* (Routledge, 2015). More recently, Aileen spent a semester as an invited professor at the University of Notre Dame and is currently a research fellow at the Department of Music, King's College, London. From 2019–2022 she is one of five international partners in a European-funded research project on European music festivals, public spaces, and social diversity. Aileen plays flute and piano with the Templeglantine Ceilí Band and has recorded with a variety of musicians in Ireland and the United States.

Luis-Manuel Garcia is a lecturer in ethnomusicology and popular music studies at the University of Birmingham. He was also a post-doctoral research fellow at the Max Planck Institute for Human Development, where he retains an affiliation as an adjunct researcher. His research focuses on urban electronic dance music scenes, with a particular focus on affect, intimacy, stranger-sociability, dance, embodiment, sexuality, creative industries, and musical migration. He is currently researching "techno-tourism" in Berlin while also preparing a book manuscript entitled, *Together Somehow: Music, Affect, and Intimacy on the Dancefloor*.

Nic Gareiss is a performer, teacher, and researcher of traditional music and dance. His interests include vernacular sound and movement practices from many locations, especially Ireland and its diaspora. Informed by fifteen years of ethnographic study and performance of many percussive dance traditions, Nic's work reflects his love of improvisation, traditional footwork vocabulary, and musical collaboration. He has concertized for over ten years in fifteen countries with many of the luminaries of traditional Irish music, including Frankie Gavin, Dervish, Buille, Solas, Martin Hayes, Liz Carroll, The Gloaming, and The Chieftains. He has been called "the human epitome of the unbearable lightness of being" by the *Irish Times* and "the most inventive and expressive step dancer on the scene" by the *Boston Herald*. Nic holds a degree in Anthropology from Central Michigan University and an MA in Ethnochoreology from the University of Limerick. His MA thesis, based upon ethnographic work with LGBTQIA+ competitive step dancers, was the first piece of scholarship to query the experience of sexual minorities within Irish dance. Gareiss's chapter "*An Buachaillín Bán*: Reflections on One Queer's Performance within Traditional Irish Music & Dance" appears in the book *Queer Dance: Meanings and Makings* edited by Clare Croft from Oxford University Press. His present research seeks to illuminate

discursive formations of national identity, gender, and sexual orientation via ethnography and embodied practice. Visit his website at www.nicgareiss.com.

Nicol Hammond is an Assistant Professor of Cultural Musicology at the University of California at Santa Cruz. She is an ethnomusicologist and popular music scholar specializing in South African music, popular music studies, and feminist and queer music studies. She is originally from Johannesburg, South Africa. Her research interests include music and nationalism, gender and sexuality, queer theory, music and sports, and the voice. She has published on queer performance in the music of Afrikaans rock musician Karen Zoid, South African choral music, and music at the 2010 Soccer World Cup. She is a choral conductor and singer.

Sarah Hankins completed the PhD in ethnomusicology at Harvard University with a dissertation focusing on musical nightlife and political aesthetics among African transmigrants and Afro-descendants in urban Israel. She is interested in music and diaspora, nightclub and studio production technologies, queerness, psychoanalysis, and sound studies of trauma and recovery. Her articles appear in *Black Music Research Journal, City and Society, Women and Music: A Journal of Gender and Culture, Ethnomusicology Review: Bring in the Noise*, and *Signs: Journal of Women in Culture and Society*; she has published review essays in *Popular Music* and *Anthropos*. Hankins is the recipient of the SEM Marcia Herndon Award, and the Anna Rabinowitz Fellowship from Harvard University's Center for Jewish Studies. She serves on the SEM Gender and Sexualities Taskforce. Her current projects include an article on necropolitical performance among Israeli and Palestinian dissidents and refugees, and research on sonic experience in clinical psychoanalysis. As a member of the U.S. Foreign Service from 2002 to 2009, she served in Tel Aviv, Washington, D.C., and throughout Latin America, winning Meritorious and Superior Honor Awards from the Department of State for her reporting on the Israeli-Palestinian conflict. She is a dance music producer and performing DJ. Her remix collection *Been in the Storm So Long* (2009) was independently produced in consultation with Smithsonian Folkways.

Matthew Leslie Santana is a PhD candidate in ethnomusicology at Harvard University. His primary interests involve race, sexuality, and performance in the Americas, and he is currently at work on a project on gender performance in Cuba. Matthew is also an active violinist and has performed as a New Fromm Player at the Tanglewood Music Center, an artist-in-residence at the Intimacy of Creativity at the Hong Kong University of Science and Technology, and a baroque violinist with Apollo's Fire. As an educator, he has served as a graduate

student instructor at the University of Michigan, a teaching fellow at Harvard University, and as resident faculty at the Sphinx Preparatory Academy, a tuition-free summer program for young Black and Latinx string players. Prior to starting the PhD, Matthew studied violin, historically informed performance practice, and women's studies at the University of Michigan, the Cleveland Institute of Music, and Case Western Reserve University.

Peter McMurray is an ethnomusicologist, saxophonist, and media artist. He is Lecturer in Ethnomusicology at University of Cambridge. His research focuses primarily on the intersection of Islam and sound, including recitation, liturgy, theology, and architecture, and he is currently completing a book and media project, *Pathways to God: The Islamic Acoustics of Turkish Berlin*. He has also published on various aspects of the history of sound recording, especially tape and YouTube music. He is currently researching music and the refugee crisis in contemporary Europe and Turkey as well as intersections of sound, media, and empire in the nineteenth century. His media practice includes extensive non-fiction audio and video work.

Moshe Morad is a radio broadcaster in Israel, hosting a popular daily world music program. He lectures at Tel Aviv University and at Ono Academic College, where he teaches courses on African music and on gender and queerness in the music of Africa and the Middle East. Moshe completed his PhD at the School of Oriental and African Studies, University of London, and is author of *Fiesta de Diez Pesos: Music and Gay Identity in Special Period Cuba*, winner of the 2015 Alan Merriam Prize honorable mention awarded by SEM and the 2016 Herndon Book Prize awarded by SEM's Gender and Sexualities Section. He is also the co-editor of *Mazal Tov Amigos!: Jews and Popular Music in the Americas*, winner of the 2018 SEM's Jewish Music Special Interest Group Prize. His career in the media and music industry includes presenting TV and radio shows in Israel, presenting "on location" World Routes programs on BBC Radio 3 in the UK, serving as Managing Director of NMC Music, Global Marketing Director at EMI Music in the UK, and head of EMI's world music label "Hemisphere." He has produced and compiled numerous CDs in various genres, including dance music and world music.

Heather J. Paudler is a musicologist based in Bergen, Norway with degrees from Florida State University (PhD, 2015, Musicology), Pennsylvania State University (MA, 2010, Musicology with a cognate area of Art and Architecture History), and the University of Wisconsin-Platteville (BS, 2007, Music). Her dissertation examines the music, text, choreography, and history of Panamanian expressions of *los moros y cristianos* dance-dramas. In her dissertation she traces the

movements and intersections of the current expression of *la danza Bugabita* to build a story in both time and space that portrays the historical continuum from which the contemporary dance-drama emerges in order to illuminate dynamic meanings that reflect discourses of race, ethnicity, gender, and identity.

Gillian M. Rodger is Professor of Musicology and Ethnomusicology at the University of Wisconsin-Milwaukee. Rodger's work has centered on popular theatrical entertainment in the United States, primarily in the mid- to late-nineteenth century. Her first book, *Champagne Charlie and Pretty Jemima: Variety Entertainment in the Nineteenth Century* (University of Illinois Press, 2010), charted the emergence of variety in pre–Civil War America and showed the development of the form—in terms of performance conventions, management styles, and business strategies—until the mid-1880s. She has just published a second monograph that focuses on cross-dressed performance in variety and vaudeville in order to examine working-class gender construction and shifting class affiliation in the last third of the nineteenth century. Rodger has also completed work on the Scottish popular musician Annie Lennox, and on the persistence of nineteenth-century moral reform arguments in the reaction to jazz and rock 'n' roll in the twentieth century.

Jeff Roy is a filmmaker, musician, and Assistant Professor in the Department of Liberal Studies at Cal Poly Pomona. Roy holds a PhD in ethnomusicology from UCLA and is a Postdoctoral Alumnus of le Centré d'Études de l'Inde et de l'Asie du Sud (CEIAS) à l'École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS) in Paris, France. His work focuses on the politics and performance of queer, transgender and *hījṛā* identity formations at the intersections of race, class, caste, and religion in South Asia. Roy's writings appear in *Asian Music, Ethnomusicology* (awarded SEM's 2018 Marcia Herndon Prize for exceptional work in gender and sexuality), *MUSICultures, QED: A Journal in GLBTQ Worldmaking* (for which he also served as guest editor of a forum on queer South Asian scholarship), and *Transgender Studies Quarterly*. His award-winning films have been screened at the Director's Guild of America, Film Society of Lincoln Center, and the Godrej India Culture Lab; featured in *Out Magazine* and *Vogue India;* and supported through research and production fellowships by Fulbright-mtvU, Fulbright-Hays, and Film Independent.

Zoe C. Sherinian is Professor of Ethnomusicology and Division Chair at the University of Oklahoma. She has published the book *Tamil Folk Music as Dalit Liberation Theology* (Indiana University Press 2014), articles on the Dalit *parai* frame drum in the journal *Interpretation* (2017), and articles on the indigenization of Christianity in *Ethnomusicology* (2007), *The World of Music* (2005),

and *Women and Music* (2005). She has also published on soft-butch gender constructions in k. d. lang's vocal performance (2001). Sherinian has produced and directed two documentary films: *This Is a Music: Reclaiming an Untouchable Drum* (2011), on the changing status of Dalit (outcaste) drummers in India, and *Sakthi Vibrations* (2018), on the use of Tamil folk arts to develop self-esteem in young Dalit women at the Sakthi Folk Cultural Centre. She is presently writing a book titled *Drumming Our Liberation: The Spiritual, Cultural, and Sonic Power of the Parai Drum*. Sherinian is also an active musician who performs and conducts trainings in the *parai* drum. She has extensively studied the mrdangam, the classical drum of South Indian Karnatak music, and performs on the jazz drum set.

Tes Slominski is a music/sound scholar and fiddle player. Her monograph *Trad Nation: Gender, Sexuality, and Race in Irish Traditional Music* (in press at Wesleyan University Press) connects issues of gender and sexuality in the early twentieth-century Irish nationalist music scene with more recent developments in Irish music, including the increasing visibility and presence of LGBTQ performers and musicians of color. In addition to her scholarly work, Tes is an active performer who specializes in the regional repertoire and style of Sliabh Luachra, an area at the border of counties Kerry and Cork. She founded the still-thriving Blue Ridge Irish Music School in Charlottesville, Virginia in 1999, and taught ethnomusicology at Beloit College, where she also founded the North Atlantic Music Ensemble.

Henry Spiller (Professor, Department of Music, UC Davis) is an ethnomusicologist whose research focuses on Sundanese music and dance from West Java, Indonesia. His books include *Gamelan: The Traditional Sounds of Indonesia* (ABC-CLIO, 2004), *Erotic Triangles: Sundanese Dance and Masculinity in West Java* (University of Chicago, 2010), and *Javaphilia: American Love Affairs with Javanese Music and Dance* (University of Hawaii, 2015). His work has been supported by awards from Fulbright (1998–99 and 2013) and the Balzan Prize Foundation. Notable awards include the Association for Asian Performance Debut Panel Award (1998), the American Harp Society Adams Award for Academic Research (1997), SEM's Marcia Herndon Prize for exceptional ethnomusicological work in gender and sexuality, an honorable mention for SEM's Merriam Prize for *Erotic Triangles* (2011), and SEM's Bruno Nettl Prize (2016) for *Javaphilia*. At UC Davis, he teaches world music classes and graduate seminars, and directs the Department of Music's *gamelan* ensemble.

Cory W. Thorne is Associate Professor in the Department of Folklore at Memorial University of Newfoundland. He is cross-appointed with Memorial's School of Music, is a member of the Research Centre for the Study of Music,

Exploring the Variety of Random Documents with Different Content

Ja eivätköhän olleet valheita hänen kuvauksensa nuoruutensa päiviltä, keinoja vain, joilla tiesi saavansa Lailan heltymään… Ja minkälaista oli ollut hänen entinen elämänsä? Hänen kalpeat kasvonsa osoittavat sen… ja mitä merkitsevät nuo tummat juovat silmäin alla?

Ja missä on hänen suuri kykynsä ja voimansa nyt? Eihän hän yritä juuri mitään… istuu ja miettii… mitä miettinee…

Kuta pitemmälle Laila muistoissaan kulki, sitä kiivaammiksi ajatukset tulivat ja sitä nopeammin hän alkoi astua. Hänestä tuntui, että lumi hänen jalkainsa alla rupesi polttamaan ja että sydäntä ahdisti hirveä, kauhea paino, jonka alla ei jaksaisi elää…

Talvinen tuuli puhalsi mereltä päin Lailan kasvoille, mutta hän tunsi niiden palavan kuumina kuin liekissä ja päätti kävellä pitkin katuja tyyntyäkseen ja kootakseen ajatuksiaan. Mutta mitä enemmän hän sovitteli Joukoa ja hänen elämäänsä siihen, mitä oli kuullut, sitä varmemmalta hänestä tuntui, että niin oli… niin oli, että Jouko oli hänet pettänyt. Hirveä, saastainen, petollinen ihminen!

Ja äkkiä hän muisti rouva Raappanan kertoneen, että silloin, kun hän oli antanut Jouolle rukkaset, oli Jouko vain naureskellut ja virkkanut, että kyllä hänellä on sellainen kultalintu tiedossa, ettei ole muilla…

— Ehkä hän oli silloin minusta kuullut, ehkä nähnytkin minut!

Ja kaikkihan viittasi siihen. Jouon välinpitämättömyys kaikista harrastuksista ja varsinkin se, että hän ikäänkuin vasiten vältti ihmisten seuraa…

Kauheinta oli se, mitä rouva Saarinen oli kertonut ja jota Laila ei ollut tullut ajatelleeksi. Nuoren miehen, kuten Jouon, päälaki ei voinut olla paljas, ellei miehessä ollut jotakin salaista, hirveää tautia muistona huonon elämän huippuhetkiltä. Eikä ollut muuten selitettävissä kasvojenkaan kalpea, sairaloinen väri eivätkä mustat renkaat silmäin alla… Ja se tauti ei koskaan parane, vaan lahottaa elävältä ja saastuttaa ja tartuttaa koko ympäristönsä…

— Hyvä Jumala, etteivät minun silmäni ennen ole auenneet.

Laila joutui semmoiseen tuskaan, ettei hän enää tiennyt, mihin päin kävelikään, mutta astua piti, yhdessä kohden ei voinut olla, vaikka olisi tappaja takana ollut…

Jos olisi joku, jolle sanoisi, jolle kertoisi salaisen pelkonsa! Tämmöisessä epätiedossa, tämmöisessä tuskassa ei voinut elää… Mitä hän tekee?

Hän jättää Jouon ja menee kotiaan, rukoilee isäänsä ottamaan tuhlaajatyttärensä takaisin… Hänen on mahdoton enää elää yhtään ainoaa hetkeä semmoisen miehen kanssa! Kotia hän lähtee…

Se ajatus tuntui helpottavan. Olihan kuitenkin reikä, josta pääsee pois!

Mutta sitten hän yhtäkkiä selvisi kuin jostakin lumosta ja alkoi ajatella asiaa tyynemmin. Hän muisti nyt, että heillä oli Jouon kanssa ollut puhetta tuollaisista salaisista, tarttuvista taudeista, oli ollut puhe siitäkin, että Jouolla oli päälaki ennen aikaa paljastunut…

Ja silloin oli Jouko vakuuttanut, että siitä hänellä on hyvä omatunto, että hän siinä suhteessa on puhdas poika…

Eikä Laila ollut sitä epäillytkään.

Mutta nyt?

Niin, eihän hänellä todenteolla ollut nytkään todellista aihetta syyttää Joukoa saastaiseksi petturiksi...

Tyynempänä hän läksi kävelemään kotia päin. Mutta mielessään hän oli päättänyt, että hän koettelee Joukoa, panee hänet vähän miettimään ja sanoo sen verran, että hän kyllä tietää Jouon entisyydestä minkä mitäkin. Saisi nähdä, kuinka hän selviytyy...

Ja sen saatuaan selväksi hän astui rivakasti pihaan ja nousi heille vieviä rappusia ylös eteisen ovelle.

Keittiössä paloi lamppu pienenä, levitellen huoneeseen katkeraa tihuria...

Jouko ei ollut sytyttänyt tulta, vaan istui pimeässä, keinutuolissa. Kun hän riensi Lailaa vastaan keittiöön, näki Laila, että hänen kasvonsa olivat tavattoman kalpeat ja silmät itkusta turvonneet.

Hän yritti auttaa Lailalta päällysvaatetta pois ja ripusti sitä naulaan niinkuin oli ennenkin tehnyt, mutta Laila joutui ennemmin ja sanoi:

"Kyllä minä itsekin... Anna nyt olla!"

Lailan ääni helähti kalsealta kuin rautojen helinä... Jouko ei virkkanut mitään, eikä ollut Lailallakaan erityisempää sanomista.

Mutta seuraavan yön Jouko istui pöytänsä luona, väliin kirjoittaen, väliin mietiskellen, käsi poskea vasten...

5.

Arpajaisvoittoja valmistamassa kävi Laila joka päivä, ja sitäpaitsi he harjoittelivat iltaisin näytelmäkappaletta, niin että hän melkein alinomaa oli kotoa poissa. Palvelustyttö, jonka he olivat ottaneet, oli semmoinen lentäjä, että kun Laila meni kaupungille, juoksi hän milloin minnekin, töistään ja toimistaan huolimatta.

Yksin istui Jouko kotonaan. Hän oli tehnyt sen huomion, että kuta useammin ja kuta pitemmän aikaa Laila viipyi poissa kotoa, sitä kummemmaksi hän tuli. Näytti niin vakavalta ja katseli usein Joukoa hyvin pitkään silmiin ja silmäin alle, johon oli tullut tumma juova.

"Tänä iltana meille tulee nyt joitakuita vieraita", sanoi hän eräänä päivänä Jouolle.

"Vai niin. No, sepä on hauskaa. Voisithan kutsua useamminkin, niin sinulla olisi seuraa kotonakin."

"Olenko mielestäsi ollut liian paljon poissa?"

Laila kysyi sen puoleksi leikillä.

"Siitähän olen jo ajatukseni lausunut, muistaakseni", vastasi Jouko, mutta kääntääkseen puheen toisaalle hän samalla kysyi:

"No, keitä tulee?"

"Saat sitten nähdä."

Ja Laila kävi iloisesti järjestelemään huoneissaan. Heidän suhteensa oli ollut kylmän kankea monta päivää. Jouko oli jonkun

kerran koettanut lähestyä Lailaa, mutta Lailan käytöksessä oli jotakin kylmää, joka karkoitti miehen hänen viereltään.

Sillä vaikka Laila koetti salata tunteitaan ja sitä inhoa, joka hänessä oli kasvamassa Joukoa kohtaan, huomasi Jouko hänessä tapahtuneen suuren muutoksen.

He eivät olleet näinä viime päivinä juuri monta sanaa vaihtaneetkaan, ja silloinkin kun puhelivat, he puhuivat jostakin jokapäiväisestä asiasta. Laila vältti Jouon katsetta, ja Jouosta näytti siltä kuin Lailan kauniiden ruskeiden silmäin lempeä kiilto olisi himmennyt ja kuin ne olisivat painuneet syvemmälle kuoppiinsa.

Kuinka Laila oli voinut noin muuttua ja kuinka hän saattaa olla noin! Eikö hän osannut aavistaa, että hän yhdellä ainoalla katseella voi hajoittaa kaiken sen, minkä Jouko oli suurella taistelulla koonnut. Eikö hän sitten vieläkään tuntenut Joukoa, eikö hän tiennyt, että yksi ainoa sana saattoi myrkyttää koko hänen elämänsä, syöstä hänet epätoivoon juuri nyt, kun hän oli kohoamassa kukkulalle…

Nämä viimeksi kuluneet päivät olivat olleet hirveitä Jouolle, Hän oli kuin aavistanut, että Laila muuttuisi, oli pelännyt, ja se pelko oli tehnyt hänet niin voimattomaksi, ettei hän oikeastaan pystynyt mitään tekemään.

Hänen unelmansa onnenelämästä oli loppunut, eikä hän tuntenut itsellään olevan voimaa sitä koskaan enää saavuttaa. Oli tullut se, jota oli pelännyt… tullut aivan niinkuin olisi sen jo edeltäpäin varmaan tiennyt tulevan…

Ei Laila ollut koskaan häntä rakastanutkaan — ei ainakaan niinkuin hän!

Ja sitä hän oli epäillyt jo alussa.

* * * * *

Vieraista eivät muut saapuneetkaan kuin neiti Saksinen. Toisilla oli ollut esteitä, ja rouva Saarinen oli sairastunut.

Neiti Saksinen ei ollut koskaan ennen käynyt Joukolassa, eikä Jouko ollut häntä ennen nähnyt. He tervehtivät toisiaan kuitenkin hyvin tuttavallisesti, kun Laila heidät esitteli.

Neiti Saksinen oli oppinut nainen, oppinut kirjoista ja elämästä ja pirteä puhumaan ja hyvin puhumaan. Eivät olleet montakaan minuuttia Jouon kanssa haastelleet, ennenkuin jo olivat vilkkaassa keskustelussa. Neiti Saksinen tunsi tarkoin suomalaisen kirjallisuuden, sen alusta nykyhetkeen asti; hän puhui mielellään siitä, niinkuin puhutaan asiasta, joka on rakas.

"Suomalainen kansallishenki on aivan omaperäistä, niin ettei sille ole vertaa Euroopassa. Suomalainen huumorikin on erilaista kuin muilla kansoilla, samoin laulut, sekä surulliset että iloiset. Euroopan kulttuuri on kyllä vaikuttanut meidänkin maassamme, mutta pohjasävel on kirjailijoillamme sama: ikävöiminen ja laulamisen halu. Uskon, että kerran tulee aika, jolloin kirjallisuutemme... olkoonkin että se nyt vielä on vähäinen... on maailman parhaimpia. Ei sen vuoksi, että meidän olisi suurempi tai nerokkaampi, mutta juuri sen vuoksi, että se on vereksempää, likempänä alkuperäistä maailmankatsomusta kuin suurten sivistysmaiden."

Hän istuutui keinutuoliin, jonka Jouko hänelle tarjosi. Oli jotakin läpitunkevaa hänen pienissä harmaissa silmissään, kun hän katsoi Joukoon.

"Minä niin kovin mielelläni puhun kirjallisuudestamme, sillä se on mielestäni kaikkein kallein omaisuutemme, jota meidän tulee hellävaroen ja rakkaudella hoitaa. Minä uskon, että juuri kirjallisuutemme on se valtti, että kun se kerran... ja varsinkin on tästä asiasta hauska puhua henkilölle, jonka tietää pitävän asiaa kallisarvoisena..."

Jouko oli istuutunut häntä vastapäätä, sytyttänyt sikaarin, ja hänen kasvonsa näyttivät neiti Saksisen puhuessa kirkastuvan. Ajatuksissaan hän puhalteli savuja kattoon, hyvillään jostakin isosta asiasta. Mutta sitten hän äkkiä säpsähti ja kysyi, sietikö neiti tupakansavua.

"Tupakoitsijoille ovat naiset yleensä hyvin äkäisiä, mutta minusta näyttää hauskalta, kun miehet tupakoivat, eikä minusta tupakanhaju ole ensinkään vastenmielistä. Polttakaa vain!"

"Sepä on hyvä, että on yksikään minunkin puoltani pitämässä", kiitti
Jouko ja naurahti.

He alkoivat taas puhella kirjallisuudesta, siirtyivät siitä kirjailijoihin, lausuivat kumpainenkin ajatuksensa Suomen kaunokirjallisuuden parhaista tuotteista. Heillä oli monesta seikasta samanlainen käsitys.

Laila ensin vain kuunteli, mutta sitten hänkin otti osaa keskusteluun.
Jouostakin oli synkkämielisyys kadonnut ja hänen kasvonsa kirkastuivat.
Omia aikojaan hän alkoi selitellä Kalevalasta aihetta, jota oli jo
kauan ajatellut.

"Minä uskon", sanoi hän, "että sellaisesta aiheesta voisi syntyä mestarillinen teos. Lisäämällä rohkeita mielikuvia ja sovittamalla henkeä nykyisyyteen, voisi se olla suurena osviittana meille kaikille, koko Suomen kansalle, joka on hajoamaisillaan pirstaleiksi... ja ehkä hajoaakin."

"Todellakin! Se on rohkea ajatus! Siitä voisi syntyä, kuten sanotte, herra Vartto, mestariteos", lausui neiti Saksinen, luoden pitkän, tutkivan silmäyksen Joukoon, ja hänen silmänsä näyttivät mielihyvin katselevan varsinkin Jouon korkeaa otsaa.

"Niin on minun uskoni", sanoi vielä Joukokin.

Hetken perästä neiti kysyi:

"Mutta oletteko koskaan tullut ajatelleeksi syytä, minkävuoksi Suomen kansa nyt on näin hajaannustilassa...?"

"Olen sitä paljonkin ajatellut. Minulla on omat ajatukseni siitä, en niitä kenellekään tahdo tyrkyttää, en muista koskaan siitä puhuneenikaan. Voihan olla, että olen väärässä, mutta vakaumukseni on semmoinen. Muut saavat myös minun puolestani ajatella mitä hyvänsä, en sano toisten vakaumusta huonommaksi kuin omaanikaan. Mutta se on uskoni, että kehitys meidän maassamme on mennyt liian nopeasti eteenpäin. Niin kaikilla aloilla. Meidän hidas veremme ei ole ehtinyt perässä, suomalainen ei ole ehtinyt ajatuksissaan valmistua sulattamaan nopeasti toisiaan seuraavia kehitysasteita. Kun monen vuosisadan uni loppui ja kansamme heräsi, jaksoiko se sulattaa muutamana vuosikymmenenä koko sivistyneen maailman aatevirtaukset? Ei jaksanut. Ja siitä on syntynyt tämä sekasorto, sillä luonnotonta on ajatellakaan sopusointua ja keskinäistä rakkautta maassa, jossa on niin erilaisia

intressejä ja niin erilaisia ihanteita ja jonka paras voima, ydin ja lämpö nyt vasta alkaa heräillä…"

He innostuivat puhumaan siitä, Suomen asioista yleensä ja sen tulevaisuudesta. Neiti Saksinen ihan lämpeni puhuessansa. Ja kuta enemmän hän lämpeni ja aatteistaan puhui, sitä enemmän Jouko häneen kiintyi. Sillä vaikka neiti olikin vanhapiika ja naisasian voimakas edustaja, ei hän silti ryöstänyt oikeuksia miehiltäkään. Eikä hän yleensä uskonut, että naisilla Suomessa koskaan oli ollutkaan orjan asema. Suuri runoilija ja kansansa lemmikki oli Väinämöinen, mutta paljon piti hänenkin, ihmemiehen, tehdä, ennenkuin naisen sydämen valloitti.

"Ja yleensä miehet ovat kohdelleet meitä hyvin. Paljon olemme saaneet ja toista vaadimme. Kaikki annetaan. Olisimmeko me naiset, ollessamme miesten asemassa, antaneet miehille mitä he tahtovat? Minä epäilen… Eivätkä kaikki naisetkaan ole Herran enkeleitä, se nyt on varmaa."

Laila väitti vastaan.

"Kyllä sinä, rakas Aurora, asian kuulisit, jos rouva Saarinen olisi täällä. Se ihminen ei liioin säästä miehiä."

"Hän tuomitsee miehiä liian ankarasti. Esimerkiksi…"

"Esimerkiksi missä…?" kysyi Laila, joka tuntui pitävän rouva Saarisen puolta.

"Esimerkiksi väittäessään, että kaikki langenneet naiset ovat eläviä todistuksia miesten raa'asta kevytmielisyydestä ja huonoudesta…"

"Onhan selvää, että niin onkin", sanoi Laila varmasti.

"Minun mielestäni se ei ole niinkään selvää", väitti neiti Saksinen. "Vai mitä arvelee, herra Vartto?"

"En ole sitä juuri tullut ajatelleeksi", vastasi Jouko välttäen.

"No niin. Mutta minä kuitenkin uskon, että ellei olisi kevytmielisiä, liehakoivia ja huonoja naisia, niin ei olisi huonoja miehiäkään…"

"Mitä sinä nyt oikein tarkoitat, rakas Aurora? Tarkoitatko, että naiset siis viettelevät miehiä, eikä päinvastoin?" kysyi Laila ihmeissään.

"En juuri sitä tarkoita. Mutta olen varma siitä, ettei yksikään mies voi vietellä oikeaa naista. Vaikka nainen onkin heikko, on hänellä synnynnäinen voima, jos sitä vain tahtoo käyttää, karkoittaa miehet luotaan niin kauas kuin tahtoo."

"Kylläpä nyt olet miesten puolesta! Mitähän Cecilia sanoisi…?"

"Cecilian kanssa olemme monesti tästä asiasta väitelleet. Kumpikaan meistä ei luovu mielipiteistään. Hän nyt muuten onkin semmoinen yksinvaltias, jonka pillin mukaan kaikkien muiden pitäisi tanssia. Ja sen hän kyllä on minulta kuullut."

Siitä asiasta riitti keskustelua pitkän aikaa. Jouduttiin lopulta puhumaan raittiusasiastakin, naisten vaikutuksesta yleensä siihen. Ja viimeiseksi kääntyi puhe kohta pidettäviin suuriin, naisten puuhaamiin arpajaisiin, joiden tulot käytettäisiin raittiusseuran oman talon rakennusrahaston kartuttamiseksi.

Oli jo melko myöhäinen, kun neiti Saksinen läksi.

Laila tuli saattamaan kappaleen matkaa.

"Äärettömän miellyttävä mies tuo sinun miehesi on, Laila. Vaikkei hän ole kaunis, on hänen silmissään jotakin niin sanomattoman lempeää ja suurta, että hän vaikuttaa ehdottomasti vieraaseen", sanoi neiti Saksinen. "Ihanaa on varmaan tuollaisen ystävän kanssa keskustella, vaihtaa ajatuksia pahoina päivinäkin", virkkoi hän sitten, kun Laila ei puhunut mitään.

"On niinkin, mutta on toisinkin. Miehistä ei tiedä, mitä ne ovat", virkkoi Laila siihen. "Tietysti sellaiset miehet, joilla on aatteita ja tunteita, ovat erilaisia kuin tavalliset jokapäiväiset ihmiset. Niin minä ainakin uskon. Ja varsinkin runolliset luonteet."

"Vikansa on runollisillakin luonteilla…"

Lailan teki mieli kysyä vähän muutakin neiti Saksiselta. Ei kuitenkaan kysynyt, vaan sanoi hyvästi ja palasi kotia.

Jouko oli vaipunut mietteisiinsä, selaillen jotakin vanhaa käsikirjoitusta.

"Mitä pidit neiti Saksisesta?" kysyi Laila.

"Ainoa tuntemani nainen, jolla on avara, jalo ja puolueeton maailmankatsomus", vastasi Jouko. "Sellaisia naisia Suomi tarvitsisi, varsinkin nousevan nuorison opettajina."

Laila ei kiittänyt, ei moittinut.

6.

Rouva Saarinen ei ollut kertaakaan käynyt Joukolassa Jouon ollessa kotona. Kun Laila tiedusteli häneltä syytä siihen, selitti hän:

"Hänellä on, miehelläsi, niin omituinen ja kummallinen tapa tähdätä ja katsoa ihmisiä vasten silmiä, että on oikein vaikea olla hänen seurassaan."

Mutta sitä useammin Laila kävi Saarisella. Eräänä aamupäivänä sinne mennessään hän oli tavattomasti liikutettu, ikäänkuin suuressa hädässä. Rouva Saarinen ei ollut kotona. Insinöörillä oli vieras, vanha tuttu, kotikyläläinen, joka oli matkalla pohjoiseen.

Insinööri tuli päästämään Lailan sisälle. Oli erinomaisen hyvällä ja reippaalla tuulella.

"Täällä on vieraskin, vanha tuttu, joka tuntee miehennekin. Ovat koulutovereita Jouon kanssa. Muuten me olemme samasta pitäjästä kotoisinkin."

Insinööri istui vieraansa kanssa salissa.

"Rouva Vartto ja asemapäällikkö Hirvi", esitteli insinööri.

Asemapäällikkö oli pitkä, komea herra, mustatukkainen ja mustapartainen. Laila näki kaikesta hänen käytöksestään, että se mies oli paljon elänyt suuressa maailmassa. Niin keveää, kohteliasta ja mallikelpoista oli hänen kumarruksensakin, että Laila melkein meni hämilleen, kun ei ollut tottunut niin sulaviin liikkeisiin.

"Me olemme hyvinkin hyvät toverit miehenne kanssa", selitti herra Hirvi, kun he ensin olivat muusta puhelleet. "Olemme luokkatoverit. Emme ole tavanneet toisiamme ylioppilaiksi tultuamme, emme ainakaan kahdeksaan vuoteen. Olen kuullut, että hän työskentelee

sanomalehtimiehenä ja että hän nyttemmin on onnellisessa avioliitossa. On hauska kuulla vanhoista tovereista hyviä uutisia. Ja hauska on häntä tavata. Asioitteni vuoksi tuskin olisinkaan poikennut kaupunkiinne, ellei minulla täällä olisi ollut kahta vanhaa tuttavaa: kirjailija Jouko Varttoa ja insinööri Saarista..."

"Mutta meitä muistit, ha, ha", nauroi insinööri, joka oli kovasti mielissään vieraan tulosta. "Meitä muistit! Monta hauskaa on pidetty siellä kotipitäjässä, mutta vielä hauskempaa Helsingissä, ha, ha, ha."

Insinööri näytti olevan kuin irti maasta. Hän oli kuin isäntä ainakin talossaan, liikkui rohkeasti, heitteli tupakan tuhkaa mihin sattui ja istahti puhellessaankin mihin sattui. Eikä hänessä nyt näkynyt sitä arkaa, pelkäävää ilmettä niinkuin ennen. Ei hän nyt näyttänyt pelkäävän, että joku iskisi häntä edestä tai takaa päin.

"Hauskat ne sentään ovat muistella, ne entiset poikavuosien rohkeat hommat, ja vielä hauskempaa on tavata tovereita onnelliselta, olleelta ajalta", puheli hän, hyvin liikutettuna.

"Niin on. Eivät ne ajat enää koskaan palaja", virkkoi herra Hirvi surumielisesti.

Sitten hän kääntyi Lailan puoleen ja alkoi kysellä yhtä ja toista Jouon voinnista. Aikoi käydä tapaamassa.

"Hauska mies hän oli jo kouluajalla", muisteli hän, ja hänen valkoiset hampaansa hohtivat kauniisti tummien viiksien alta. "Hän sepitti pilarunoja opettajista, lauloi kaupungin neideistä ja koulupoikien ahtaasta elämästä. Hän oli koko toveripiirin hauskuus, ja me ennustimme hänelle suurta tulevaisuutta... Mutta vaikka hän muuten oli niin hyvä ja toveriensa rakastama, oli hän heikko

viettelyksille ja seurusteli yhtä kernaasti huonojenkin kanssa... Niin... puhun vain tämän oikeastaan kiittääkseni häntä... Olen sydämessäni iloinnut, kun kuulin, että hän on löytänyt elämänkumppanin, sillä yksin hän ei pystynyt elämään, niin huojuva oli hänen luonteensa, niin rikas hänen kuvitusvoimansa. Hyvä, mutta heikko mies..."

"Niin vain, niin vain", myönsi insinöörikin. "Mutta hänellä onkin rouva kuin puhtain kulta, joka kuljettaa eksynyttä lammasta. Hyvä se on, hyvä se on, että heikoilla miehillä on lujat vaimot, eikös olekin?"

Hän kääntyi Lailan puoleen kysyvän näköisenä, pienten silmäin vilkkuessa vikkelään. Mutta samassa soi eteisen kello.

Laila nousi katsoakseen, rouvako sieltä tuli. Insinööri poistui sillä välin vieraansa kanssa omaan huoneeseensa.

"Rakas Laila, suo nyt anteeksi, että olet saanut odottaa. Kävin opettaja Raappanalla ja viivähdin siellä hetkisen. Mitä sinulle nyt muuta kuuluu?" puheli rouva Saarinen ottaessaan päällysvaatteitaan, ja samalla hän katsoi Lailaan hyvin merkitsevästi ja ikäänkuin säälien.

"Insinööri on varmaan vieraansa kanssa mennyt... vai olivatko he...?" kysäisi hän samalla.

"Tapasin heidät. Tulin esitellyksi herra Hirvelle", vastasi Laila.

"Sepä oli hauskaa. Hän on minun mieheni ja sinun miehesi vanhoja tuttavia. Erittäin hieno ja sivistynyt mies... Harvoin näkeekään hänen laistaan. Hän tuli jo eilen, on ollut meillä yötäkin... Tule nyt, Laila... menemme tänne minun huoneeseeni."

Kun he ehtivät rouvan huoneeseen ja ovi oli pantu kiinni, ratkesi Laila itkemään.

"Kuinka on siis? Onko kuitenkin perää siinä, josta olen miestäsi epäillyt?"

Laila yhä itki.

"Voihan olla... ja toivotaan, ettei tauti sentään ole sinuun tarttunut..."

"Enhän tiedä mitään varmasti, luulen vain niin. En ole hänessä mitään näkyväistä vikaa huomannut, mutta kaikkihan viittaa siihen... Juuri tämä epätietoisuus se tekee minut aivan mielipuoleksi... Kun en uskalla häneltä sitä suoraan kysyä..."

"Pelkäätkö sinä sitten häntä?"

"En pelkääkään, mutta kun hän nyt on nähnyt, että olen erilainen, on hän tullut niin synkäksi, ettei puhu minulle monta sanaa..."

"Niin, niin... siinähän se juuri nyt on... semmoisiksi umpimielisiksihän ne tulevat kaikki, joilla sellainen tauti on... Ainakin kertoi herra Hirvi, hänen ylioppilastoverinsa, että hurjasti se mies oli Helsingissä elänyt, niin etten minä ensinkään ihmettelisi, jos pelkoni olisikin oikeutettu."

"En voi elää hänen kanssansa yhdessä ennenkuin saan varmuuden!" sanoi
Laila hetken kuluttua, kasvoillaan päättäväinen ilme.

"Mitä olet päättänyt tehdä?" Ja rouva Saarisen äänessä oli osanottoa ja myötätuntoisuutta.

"On minulla omat aikeeni, joista kyllä kerron sinulle, parhaalle ystävättärelleni. Sillä lailla pääsen varmuuteen."

"Ethän ole kertonut epäilyksistäsi ja aikeistasi muille kuin minulle…?" tiedusteli rouva Saarinen.

"En missään nimessä… Kuinka niin?"

"Ilman vain. Muistui mieleeni, mitä neiti Saksinen sanoi Joukolassa käyntinsä johdosta…"

"Mitä hän kertoi?"

"Hän sanoi, ettet sinä ollut ensinkään sopiva vaimo Jouolle. Jouko on rakkautta janoava, suurihenkinen runoilija, joka pian palaa loppuun — tai jotain sellaista hän puhui."

"Vai niin hän sanoi! Hän näyttikin olevan miesväkeen erittäin ihastunut, ja senhän kuuli hänen puheistaankin…"

"Niin. Ja sitten niin olevinaan kun on. Luulee ymmärtävänsä kaikki asiat paremmin kuin kaikki muut yhteensä. Kuinkahan mallikelpoinen aviovaimo hänestä olisi tullut!"

He nauroivat molemmin sille.

Kahvia juotaessa rouva Saarinen selitti:

"Omasta kokemuksestani tiedän paljon. Ensi aikoina, kun olimme naimisissa, piti insinööri tapanaan palata silloin tällöin aika hiprakassa kotia. Menipä niinkin pitkälle, että kuljetti kotiin väkijuomia. Ensin pyysin häntä siivolla, rukouksilla ja kyynelillä, mutta eihän siitä ollut apua… Mutta kun minä sitten kerran… oli

pimeä syysyö... pehmitin hänet oikein täydellä todella ja lupasin antaa vielä enemmän, jos vielä kerrankaan sattuu, että hän humalassa tulee kotia, ja jos kuulen, että hän matkoillaankaan on ryypännyt... Silloin emme vielä asuneet tässä kaupungissa. Siitä asti hän on ollut aivan raitis... ja nythän hän kuuluukin raittiusseuraan... Kerron tämän vain, jotta kuulisit, että kyllä niitä on minullakin ollut suruja ja kokemuksia..."

Vai sillä lailla oli Cecilia kuranssannut miestään!

"Ja minä uskon, että kun vaimossa vain on pontta, niin kyllä täytyy miehen totella", sanoi hän vielä lisäksi, kun Laila ei vastannut mitään.

Lailan tuli melkein sääli insinööriparkaa, joka näytti niin peräti siivolta mieheltä.

"Minä olen kuullut monen vaimon sanovan, ettei siitä ole apua, kun kovuudella juoppoja kohtelee, — että parempi on passata niitä ja koettaa tehdä niille mieliksi; mutta sitä minä en usko..."

"Niitähän on niin monenlaisia miehiäkin... eikä taida olla monta niin rohkeaa naista kuin sinä olet, Cecilia", arveli Laila.

Rouva Saarinen innostui selittämään:

"Kaikki juopot ovat arkoja, sillä heillä on paha omatunto. Minä muistan, kun asuimme naapurikaupungissa ja meillä oli naapurina eräs työmies vaimoineen. He olivat lapsettomia, ja miehen oli tapana kuljettaa juomaveikkojaan kotia mellastamaan. Hänen vaimonsa oli peräti siivo ja hiljainen ihminen, ja hän kärsi tuosta juoppojen loilotuksesta aivan että oli nääntyä. Kerran hän puhui minulle

huolistaan. Lupasin auttaa. Kun juopot seuraavalla kerralla kokoontuivat juomaan ja korttia pieksämään ja olivat päässeet parhaaseen vauhtiin, niin silloin minä sisälle… Joka ainoa pullo ensiksi uunin kylkeen säpäleiksi ja joka ainoa mies ulos ovesta, isäntäkin… He hämmästyivät kaikki niin, etteivät sanaa vastaan sanoneet…"

"On sinulla ollut rohkeutta, rakas Cecilia", ihmetteli Laila. "Ei suinkaan kukaan muu nainen olisi uskaltanut mennä juopuneitten miesten kimppuun."

"Senvuoksi minä tiedänkin, että kovasta on kuria juopoille… olkoot niin miehiä kuin ovat…"

"Saattaa niin olla. En ole koskaan juomarin parissa ollut."

"Oletko aivan varma miehesi suhteen?"

"Olen. En usko hänen enää koskaan lankeavan."

Laila sanoi sen varmasti.

Näytti kuin rouva Saarisella olisi siihen jotakin sanomista, mutta hän ei kuitenkaan virkkanut mitään.

Hetken kuluttua Laila sanoi:

"Niin minä olen päättänyt!"

"Sehän sopii vallan hyvin. Sanot vain miehellesi, että lähdet käymään kotona, vilistät Helsinkiin ja annat jonkun spesialistin tutkia, oletko ihan terve, niin pääset varmuuteen…"

"En voi kuitenkaan näinkään elää. Minä inhoan häntä, en tahtoisi olla lähelläkään, niin minua kauhistaa... Ja sitten se ainainen pelko ja omantunnon ääni, että jos tuomitsen häntä väärin, jos hän onkin viaton..."

"Viaton! Kaikkea muuta! Ei ole yhtään ainoaa miestä, joka olisi viaton.
Vielä mitä! Vai viaton!"

"Mutta sehän on kauheaa!"

"Niinhän se on. Siksihän meillä naisilla on äärettömästi tehtävää..."

He innostuivat puhumaan naisen tehtävistä ja unhottuivat siihen, etteivät laisinkaan ajatelleet muita töitään.

Kun Laila vasta iltapäivällä palasi kotia, ei Jouko ollutkaan saapunut toimistosta.

Laila säpsähti vähän, mutta toivoi Jouon tulevan myöhemmällä.
Toimistossa saattoi olla näin joulun lähetessä ylimääräisiä töitä...

Mutta oli kuin joku olisi hänen tuntoonsa pistänyt ja kuin olisi hänen syynsä, että Jouko viipyi... Vaikka he eivät olleet näinä aikoina paljon toisiaan puhutelleet, tuntui Lailasta kuitenkin kauhean tyhjältä nyt, kun Jouko oli poissa...

Tuossa olivat pöydällä hänen kirjoitusvehkeensä, sikaarilaatikko ja avonainen kirja: "Hamlet". Laila selaili sitä, ja vähäväliä hän silmäili kadulle, josta oli usein nähnyt Jouon kävelevän. Aavistikohan Jouko, mitä Laila hänestä ajatteli ja mitä oli puhellut hänestä rouva Saarisen kanssa?

Mahdotonta!

Sillä Lailasta tuntui, että semmoisista asioista, joista he puhuivat, eivät muut puhuneet, eikä Jouko voinut mitenkään arvata, mistä Laila häntä epäili. Tietysti hän uskoi, että Lailan aika meni arpajaispuuhissa. Muustahan ei nyt enää puhuttukaan.

Ja jos Jouko tiesi, niin sitä parempi!

Kyllä hän, Laila, jo oli muutenkin katunut kauppojaan, miehelään menemistänsä. Ensiksikin häntä harmitti se, että heidän täytyi elää näin ahtaalla, niukasti, tämmöisten vanhojen huonekalujen ympäröiminä! Taivas tiesi, mistä ne olivat lähtöisin ja kuinka hirveiden ihmisten omia ne ennen olivat olleet! Hänen tyytymättömyytensä kotiinsa kasvoi joka kerta kun hän näki, miten muilla oli. Uudet kiiltävät huonekalut, taidemaalauksia seinillä, ja pöydillä kipsisiä kuvia… ja monta suurta valoisaa huonetta niinkuin Saarisellakin…

Nyt oli häntä alkanut sekin kaduttaa, että ollenkaan meni Jouolle! Ei ollut tullut silloin ajatelleeksi sen pitemmälle, ei juuri oikeastaan mitään. Ei mitään muuta kuin päästä vaimoksi semmoiselle miehelle, jolla oli hyvä nimi ja josta toivottiin paljon. Ja josta ihmiset sanoivat, että hän oli suurilahjainen ja etevä…

Mutta eipä nyt enää kukaan puhunut hänen etevyydestään eikä hänen lahjoistaan! Ei puolta sanaa yksikään ihminen! Ei kukaan enää puhunut edes hänen entisistä teoksistaankaan.

Toista olisi ollut mennä Helsinkiin lukujaan jatkamaan, tulla maisteriksi ja oppineeksi naiseksi! Varsinkin kun oli varoja niinkuin hänellä oli…

Ja jos nyt vielä olisivat totta kaikki luulot ja epäilykset... niin... niin... ei yhtään päivää hän rupeaisi elämään semmoisen miehen kanssa...

Onpa kaunista mennä miehelään ja jättää suuri perintönsä ottamatta...

— Mutta lain kautta sen kuitenkin otan! — mietti hän lopulta.

Ilta alkoi tuntua Lailasta pitkältä, mutta Joukoa ei kuulunut tulevaksi...

Hän koetti ottaa ompeluksensa esille, saadakseen ajan nopeammin kulumaan, mutta ei ottanut työ käydäkseen...

Kaipasiko hän sitten Joukoa, vai minkä vuoksi tuntui olo näin hirveän ikävältä? Vastahan hän oli päättänyt lähteä Helsinkiin joksikin viikoksi ja jättää Jouon yksinään! Ja Jouotta silloinkin pitäisi olla...

"Niin... sehän oli selvää! Tottapa tulee, kun ehtii!"

Mutta ei hän sittenkään saanut rauhaa. Hänessä oli jotakin, mikä vaivasi tai oikeastaan kuin nuhteli, eikä se päästänyt häntä oikein rauhaan...

Mitähän Jouko oli ajatellut, kun oli yksin kotona istunut, hänen hulmutessaan kaupungilla! tuli hän yhtäkkiä miettineeksi, muistaaksensa ensi kerran. Ei ollut koskaan tullut Jouolta kysytyksikään — nyt näinä viime aikoina.

Hän päätti tiedustaa palvelustytöltä, mutta samassa Jouko tulikin.